

Становище

от

проф. Виолета Дечева, д.н. - НБУ

за дисертационния труд на

Явор Гърдев Стефанов

„Власт, суверенитет и режисура. Опити върху перформативната сила,
интерпретативната свобода и творческа автономия“

за присъждане на

образователната и научна степен „доктор“

в ДП „Театрознание и театрално изкуство“

Професионално направление: 8.4. „Театрално и филмово изкуство“;

Предложеният дисертационен труд има за предмет властовите отношения, в които попада или сам инициира режисьорът в различните контексти на модерния и постмодерния, както и изобщо на съвременния театър. Режисьорската работа в продължение на години, която Явор Гърдев има зад гърба си, го отвежда до проучване, изследване и анализ на една много експлоатирана, както в театралните полета, така и изобщо в публичността тема, а именно тази за властовия статут на режисьора в модерния театър, където исторически се появява тази фигура. Той обаче я поставя в една много различна, интересна и продуктивна според мен перспектива. Изважда я едновременно от историко-театроведския дискурс, както и от собствено методологическите усилия на режисьорите да рефлектират и систематизират теоретически отношенията си (особено) с актьорите в процеса на възникване на артефакта. И не просто сменя една перспектива с друга, тоест да я постави в тясно дефинирана перспектива като например философската. Той я разполага в една интердисциплинарна обяснителна понятийна мрежа, захваща я в тази мрежа, в която, докато я изгражда, практически непрекъснато сменя гледната точка. Тази смяна, погледната откъм нейната система на провеждане, е изцяло игрова. Лека. Бих казала дори, че той в тази „игра“ изпитва, подлага на интердисциплинарен натиск избраната тема с любопитство, сякаш за да провери доколко тя може да издържи този натиск. И в крайна сметка на финала се оказва, че да, тя не само може да издържи интердисциплинарния натиск, но и той е много продуктивен в нейното осмисляне. В този смисъл, намирам доказаната продуктивност на този подход към темата за сериозно достойнство на дисертационния труд.

Още в самото начало бих казала и още, че за мен неговата продуктивност е най-вече в изтъкването, осмислянето, изобщо мисленето върху основанията за дълбоката връзка/и между процесите, респективно съ-битията в социалния свят и начина, по който функционира театърът като социална-символна практика, бидейки част от него, ставайки-сам-себе-си в тази връзка. В този смисъл, макар да не се работи в логиката на тясно театроведския подход, на театрална практика като цялостен дискурс се гледа с изключителен респект и сериозност. Какъвто тя без съмнение заслужава в моите очи, но на какъвто рядко се радва. Тази връзка е показана именно чрез отношенията на власт, в които попада и инициира режисьорът.

Доколкото този подход към темата е нов, тоест предвид отсъствието на подобно изследване в България, Явор Гърдев съвсем основателно посвещава увода на методологически уговорки в своята работа, а именно на представянето и аргументирането на този подход. Това той е направил, описвайки обхвата на изследването в рамките на театъра, без разпростиране в деривати на тези отношения в други сфери или изобщо в дискурса на метафориката, използвана в медийните регистри. Тук той рефлектира скрупулъзно собствената си гледна точка и фигура в различни режими на дистанция (т.нар. „мерки против отчуждението“ и „временно укрепени точки“) нещо, което намирам за много важно в подобен тип изследвания.

Гърдев избира да организира изложението в първата от четирите части на своята дисертация около категориите за мислене на властта и начина, по който те могат да бъдат от полза при разбирането на връзката между власт и режисура. За целта е подложил на преосмисляне с пълно основание вече използваните категории „перформация“, „изпълнителски и сценични изкуства“. Заедно с това той внимателно излага и подлага на осмисляне съществуващия понятиен апарат в мисленето на категорията „власт“, както и визиите за властта в обществените науки. Ще го кажа тук още по повод и увода, и първата част от дисертацията, но то е валидно за дисертационния труд като цяло. Става дума именно за изключителната прецизност, с която се работи с понятията. Тя е фина и задълбочена, проведена така сякаш да избегне всяка възможна атака към изложените аргументи. Но и резултат от внимателна работа по изплитането на здрава мрежа от понятия, която да „удържи“ предмета, да не го изпусне в никакъв случай от поглед. Все така добросъвестна, скрупулъозна, внимателна е тази работа и в следващите три части на дисертацията. Намирам тази прецизност в използването на понятията за централно качество на дисертацията.

В първата част на дисертацията, представяйки подробно четирите измерения на властта, както и четирите подхода към властта, е отделено сякаш по-специално внимание на подхода на Хаугард (Haugard) - за какво най-ефективно може да служи властта, - проектирайки го и върху загубата на свободи при режисьорската фигура (стр. 90-100). С основание според мен в него Явор Гърдев вижда най-голям потенциал в разбирането на съвременната режисура.

След това във втората част, където представя историческите наслагвания върху понятията за властта или по-точно насочва напълно основателно вниманието към историческото им формиране, за да удържи критическата дистанция към мисленето им, за мен най-интересно и плодотворно е изтъкването на аналогията между перформативното събитие в театралното поле и идеята на Козелек (Koselleck) за хиатуса между историческото събитие и историческия наратив за събитието. Доколкото при формирането на собствените си методологическите инструменти в изследователската си работа съм се опирала на подобно аналогия (макар и от напълно различна перспектива), мога да потвърдя убедителността на подобен пренос, а защо не и неговата ефективност. В собствената си перспектива на анализ, Гърдев я разгръща във фигурата за „пространствено-времевия капан за събитието и самото събитие“, който поставя интенционалния субект при работа в театъра.

По същия начин както в първата глава, така и в третата се процедира с категориите за суверенитета, като внимателно се разгръщат наличните конфигурации около нейното изследване, тяхното излагане и анализиране в отношение към формирането на властовия потенциал на режисьорската фигура. Най-плодотворни в тази част намирам внимателно проведените и разгърнати аналогии между властовите костелации в театралното поле и

и

д

е

и

т

е

н

а

Ф

у

к

о

г

се най-вече заради водещата роля тези в изследвания на Фишер-Лихте (Fischer-Lichte)]. Но защото най-вече не съм особено убедена в неговата продуктивност. По-важно в тази финална част на дисертацията ми се струва разглеждането на прехода от лингвистичния към перформативния обрат като времеви фази в една парадигма. Изложени са по Фиш (Fish) трите недостатъка на перформативната теория като обяснително средство за режисьорската власт, които намирам за изключително полезни с оглед неговата близост и с херменевтиката, и с феноменологията. Оттук насетне логично се разглеждат и аспектите на въпроса за интерпретацията, която обикновено се свързва с режисьорската власт в театъра. Вниманието на автора на дисертацията е най-вече насочено към избистряне на значенията на онова, което той нарича „отложена власт“ или „отложен суверенитет“ в режисурата. За да избегне всякакво методологическо недоразумение и в тази последна глава от своята работа Явор Гърдев смята за нужно да напомни, че „режисьорският случай“ той полага сред „интелектуалните събития от сферата на философията, епистемологията и езикознанието“ (стр.221), а не на театралната историография или изобщо театрознанието. Макар да ми се струва в повече, все пак подобно уточнение настоява на една методологическа прецизност, която аз особено ценя.

Настояването му в заключение към извършената изследователска работа, че е възможен „епистемологичен контекст, в който присъствието и действието, интенционалният субект и безсубектното събитие, да могат да съжителстват.“, което идва напълно логично след свършената работа, дава според мен добре аргументиран ключ към разбирането на режисьорската фигура. В него виждам един от най-съществените приноси на дисертацията.

Заедно с това потвърждавам и описаните в заключението приноси.

Нека също кажа в заключение, че това е образцов дисертационен труд.

Авторефератът е изготвен според изискванията. Той съдържа задължителното представяне на целите и задачите на изследването, на обекта и предмета на работата. Изложено е съответно съдържанието на дисертационния труд и е представена всяка част. Представена е подробна библиография.

Посочени са и публикациите на Явор Гърдев по темата на дисертацията, направени по време на дисертационното изследване.

Предвид всичко казано до тук и предвид значимостта на дисертацията и направените приноси, препоръчвам да се присъди на Явор Гърдев образователната и научна степен „доктор“.

31 август 2024 г.